

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Poslovni sekretar

MENICA KOT INSTRUMENT ZAVAROVANJA BANČNIH TERJATEV

Mentor: Matej Herlec, univ. dipl. ekon.
Lektor: Nives Križnar, prof.

Kandidat: Melita Jevšek

Kranj, maj 2007

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju Mateju Herlecu, za vse koristne nasvete in pomoč.

Hvala sodelavcem Banke Koper d. d., za strokovno pomoč in spodbudne besede.

Zahvala velja tudi mojim domačim, ki so mi pomagali, me spodbujali in se z menoj veselili uspehov.

IZJAVA

»Študent/ka Melita Jevšek izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom g. Mateja Herleca.«

»Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.«

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Diplomska naloga je razdeljena v štiri vsebinske sklope. Prvi obravnava vrste tveganj, s katerimi se srečuje sodobna banka pri svojem poslovanju. Tveganja so v finančnih institucijah nezaželen pojav, zato je potrebno sprejemati ukrepe za njihovo zmanjšanje oziroma upravljanje z njimi. V prvem sklopu so zato opisani tudi osnovni načini merjenja, obvladovanja in upravljanja s tveganji. Proti tveganju, zlasti kreditnem, ki je eno od pomembnejših tveganj v sodobnem bančnem poslovanju, se je potrebno zavarovati, zato drugi sklop govori o načinih zavarovanja proti tveganju s poudarkom na instrumentih zavarovanja proti kreditnem tveganju. Tretji sklop, ki je jedro diplomske naloge, govori o menici kot osnovnem zavarovanju v bankah, predvsem pa v Banki Koper d.d. Menica je predstavljena celovito, od svojega nastanka, njene zgodovine do današnjih dni. Opisane so različne vrste menice, osebe, ki nastopajo pri menici ter instrumenti, ki se dodatno uporabljajo pri njej. Sklop navaja tudi funkcije menice ter različne postopke pri uporabi. Zadnji sklop diplomske naloge s praktičnega vidika na primeru Banke Koper d. d. osvetli menico in njeno uporabo v praksi kot tudi postopke unovčenja.

KLJUČNE BESEDE

- menica
- banka
- zavarovanje
- terjatve
- tveganje

ABSTRACT

The diploma is separated in to four content parts. The first part is describing the sorts of risks that modern bank has to deal with in its business operations. Risks are in the financial institutions the unpleasant occurrence, so the financial institutions take measures to decrease or manage the risks as much as possible. The banks have to insurance it self against the risks especially against the credit risk. So the second part describes a security instruments against credit risk. The third part which is the core of the diploma talks about the promissory note as a basic instrument of insurance in banks, especially in Banka Koper d. d. The promissory note is presented in a whole from the beginning to the modern time. There are summarized also the functions of note, persons which are appearing in note and instruments which are common when doing business with note. The last part describing the practical point of view especially on the cases in Banka Koper d. d., usage of note in practice and procedure of payments according to propose of note.

KEYWORDS

- promissory notes
- bank
- insurance
- claim
- risk

KAZALO

1	Uvod.....	2
1.1	Opredelitev problema	2
1.2	Cilji naloge	2
1.3	Rezultata naloge.....	3
1.4	Predstavitev okolja.....	3
1.5	Predpostavke in omejitve.....	3
1.6	Metode dela	3
2	Vrste in pomembnost obvladovanja tveganj v bankah.....	5
2.1	Tveganje spremembe obrestne mere.....	5
2.2	Kreditno tveganje.....	5
2.3	Likvidnostno tveganje	6
2.4	Tveganje spremembe deviznega tečaja.....	6
2.5	Tveganje izvenbilančnega poslovanja.....	6
2.6	Tehnološko/poslovno tveganje	7
3	Oblike zavarovanj pred kreditnim tveganjem	8
3.1	Solidarno poroštvo in plačništvo.....	8
3.2	Zavarovanje v obliki zavarovalne pogodbe	8
3.3	Zastava premičnin ali nepremičnin	9
3.4	Zastava pravic	9
4	Menica	11
4.1	Zgodovina menice	11
4.2	Pomen menice.....	12
4.3	Pravni viri.....	13
4.4	Funkcija menice.....	13
4.5	Vrste menic.....	14
4.5.1	Trasirana menica	14
4.5.2	Lastna menica.....	15
4.5.3	Bianko menica	16
4.6	Menična načela	18
4.7	Sestavni deli menice.....	18
4.7.1	Sestavine trasirane menice.....	19
4.7.2	Sestavine lastne menice	19
4.7.3	Sestavine bianko menice	19
4.8	Nebistvene – fakultativne menične sestavine.....	20
4.9	Pravila za izpolnjevanje meničnih golic	20
4.10	Osebe v menici.....	21
4.11	Menična opravila	22
4.11.1	Izdaja menice.....	22
4.11.2	Akcept (sprejem) menice	22
4.11.3	Prenos menice	23
4.11.4	Aval menice (menično poroštvo).....	25
4.11.5	Intervencija menice	25
4.11.6	Prezentacija menice.....	26
4.11.7	Zapadlost (dospelost) menice.....	26
4.11.8	Plačilo menice.....	28
4.11.9	Protest menice	29
4.11.10	Notifikacija menice.....	30
4.11.11	Regres menice.....	30
4.11.12	Amortizacija menice.....	31

4.12 Zastaranje meničnih pravic.....	31
5 Uporaba menice v Banki Koper d. d.	32
6 Zaključek.....	35
Literatura in viri.....	36
Priloge.....	37
Slike.....	37
Kratice in akronimi.....	37

1 UVOD

Po spremembi političnega in ekonomskega sistema v Sloveniji in zlasti še po tem, ko je Slovenija vstopila v Evropsko unijo, se je slovenski bančni sektor začel bliskovito razvijati in počasi dosegla nivo, ki ga beležijo najbolj razvite dežele na svetu. Bliskovita rast tako bilančne vsote kot ustvarjenih prihodkov v slovenski finančni industriji pa nosi s seboj tudi veliko pasti in nevarnosti, ki se jih je potrebno nujno zavedati, če želimo zagotoviti dolgoročno stabilnost finančnih in drugih gospodarskih institucij. Diplomaska naloga predstavlja pogloblitve nevarnosti, s katerimi se sooča sodobno bančništvo, in predstavlja načine za zavarovanje pred njimi. V zadnjem delu naloge je podrobneje opisan osnovni instrument zavarovanja bančnih terjatev, to je menica, ki je še natančneje osvetljena na praktičnem primeru Banke Koper d.d. Poleg tega so v diplomski nalogi navedeni tudi drugi instrumenti, ki so posredno ali neposredno povezani z menico, a se v banki redko oziroma skoraj nikoli ne uporabljajo. Menica kot plačilni instrument in kot instrument zavarovanja ima dolgo in pestro zgodovino, ki jo je prav tako potrebno poznati, da bi bolje razumeli status menice danes in v prihodnosti.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Banke se kot finančni posredniki v marsičem razlikujejo v primerjavi z podjetji, ki delujejo v gospodarstvu. Poglavitna funkcija bank je transformacija finančnih sredstev od suficitnih (celice, ki razpolagajo s presežkom finančnih sredstev) k deficitnim celicam, to je tistim, ki imajo primanjkljaj finančnih sredstev in jih želijo nameniti za investicije oziroma potrošnjo. Pri tem je zelo pomembno dejstvo, da so suficitne in deficitne gospodarske celice med seboj neodvisne. To pomeni, da banka ne more zavrnila izplačila depozita, ki je tipični pasivni instrument banke, če ji neka druga oseba, pravna ali fizična, ni vrnila kredita, kajti taka zavrnitev bi povzročila naval na banko, kar bi ogrozilo njen dolgoročni obstoj. S tega razloga je izrednega pomena, da ima banka svoje naložbe oziroma terjatve, ki so lahko v obliki kreditov, garancij, jamstev itd. dobro zavarovane, saj je ta oblika sekundarni vir poplačila v primeru, ko komitentov denarni tok več ne zadošča za servisiranje dolga, najetega pri banki.

1.2 CILJI NALOGE

Poglavitni cilj naloge je sistematično predstaviti in opisati tveganja, s katerimi se srečuje sodobna banka v svojem vsakdanjem poslovanju. V sodobni bančni teoriji, ki jo je s seboj prinesel zlasti Baselski kapitalni sporazum, ki ga literatura največkrat označuje z Basel II, velja pravilo, da se je tveganje treba zavedati, z njimi upravljati ter nenehno sprejemati ukrepe za njihovo zmanjševanje. Cilj naloge je predstaviti instrumente zavarovanja zlasti pred kreditnim tveganjem, ki jih pozna bančna praksa pri nas in v svetu. Nadaljnji cilj naloge je sistematično predstaviti menico kot najstarejši instrument zavarovanja terjatev pri nas, ki se je razširjeno uporabljal še pred spremembo ekonomskega in političnega sistema. Ta osnovni instrument zavarovanja bo predstavljen tako s teoretičnega kot tudi s praktičnega vidika, s ciljem opozoriti na prednosti in slabosti, ki jih s seboj prinaša zavarovanje bančnih terjatev z menico.

1.3 REZULTATA NALOGE

Rezultat naloge bo na konkretnem primeru iz vsakdanje prakse v Banki Koper d.d. predstavljena menica kot instrument zavarovanja bančnih terjatev. Predstavljene in na enem mestu bodo zbrane slabosti in prednosti tovrstnega zavarovanja terjatev. Rezultat bo ugotovitev, če tovrstno zavarovanje ponuja dovolj dobro jamstvo za izpolnitev obveznosti s strani komitentov, kdaj je tovrstno zavarovanje primerno kot samostojno zavarovanje in kdaj ga je potrebno podkrepiti še z ostalimi načini zavarovanja. Z diplomsko nalogo bodo zbrane pomembne informacije o menici: za kakšen instrument gre, kako se uporablja v praksi, kakšne so njegove prednosti in slabosti ter kakšne so njegove funkcije.

1.4 PREDSTAVITEV OKOLJA

Del diplomske naloge se nanaša na postopke in opredelitve internih aktov Banke Koper d.d. To je srednje velika banka, ki jo po obsegu poslovanja lahko uvrščamo nekje na 5. do 7. mesto v slovenskem bančnem sistemu. Banka zavzema od 7 do 8 % tržni delež, nekje na nivoju SKB banke, Banke Celje, Abanke in Bank Avstria. Pred letom 2002 je bila to regionalna banka, ki je nastala z razdelitvijo Ljubljanske banke na Novo ljubljansko banko d.d., Gorenjsko Banko d.d., Banko Celje d.d., Dolenjsko banko d.d., Banko Zasavje d.d. in Banko Koper d.d. Po tem letu se je banka s pridobitvijo strateškega lastnika (italijanske grupacije San Polo IMI) odločila, da svojo mrežo razširi na področje celotne Slovenije. Trenutno ima Banka Koper d.d. 14 poslovnih enot po celi Sloveniji. Banka sodeluje s komitenti z dvema poglavitnima sektorjema. Sektor gospodarskih družb obdeluje trg velikih podjetij, Sektor poslovne mreže pa trži svoje storitve na področju malih in srednje velikih podjetij, samostojnih podjetnikov in fizičnih oseb. Banka po rezultatih poslovanja sodi med bolj uspešne, vsako leto beleži visoke dobičke (predvsem v primerjavi s kapitalom banke), na trgu pa je najbolj znana po sodobnih rešitvah in domiselnih produktih za podjetja kot tudi za fizične osebe. Banka Koper d.d. je nosilec sistema Activa (gre za najbolj razširjeno slovensko kreditno oziroma plačilno kartico), v katerega je vključenih 7 bank, pa tudi kar 40 % vseh plačilnih kartic, ki se jih uporablja v Sloveniji, je izdelanih v Banki Koper d.d.

1.5 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

Omejitve, s katerimi se srečuje diplomska naloga, se nanašajo zlasti na predstavitev praktičnega primera in sistematičnih raziskav, s katerimi razpolaga Banka Koper d.d., in se nanašajo na zavarovanje terjatev z menico, saj tovrstne informacije spadajo med poslovno bančno skrivnost in se jih ne sme razkrivati širši javnosti. Prav tako ni dostopnih informacij s strani drugih bank oziroma s strani regulatorja bančnega poslovanja v Sloveniji, to je Banke Slovenije. S tega razloga bo praktični primer v diplomski nalogi le na grobo orisan in bo s tega vidika imel le manjšo informacijsko izrazno moč.

1.6 METODE DELA

V prvem delu diplomske naloge bodo s sistematično metodo zbrana in predstavljena vsa tveganja, s katerimi se srečujejo banke v svojem poslovanju. Ta tveganja opredeljuje tudi Basel II in ostala strokovna teorija s področja bančništva in

bančnega poslovanja. Pri vsakem od teh tvegaj bodo predstavljeni analitični načini za obvladovanje le-teh in nakazane možne analitične metode spremljanja, upravljanja in obvladovanja tveganj v bankah. V drugem delu diplomske naloge bodo z raziskovalno metodo raziskane in na kratko povzete najpomembnejše oblike zavarovanja bančnih terjatev, oblike, ki posredno oziroma neposredno zmanjšujejo kreditno tveganje v bankah. Drugi del se bo nato v nadaljevanju še s teoretičnega vidika dotaknil najstarejšega instrumenta zavarovanja plačil bančnih terjatev, to je menice. Predstavljen bo zgodovina, funkcije, vrste idr. Tega instrumenta. Zadnji, tretji del diplomske naloge, bo s praktičnega vidika predstavil uporabo menice kot instrumenta zavarovanja v Banki Koper d.d.

2 VRSTE IN POMEMBOST OBVLADOVANJA TVEGANJ V BANKAH

Delitev tveganj, ki jih pri svojem poslovanju prevzemajo banke, je več. Osnovna tveganja so:

1. tveganje spremembe obrestne mere,
2. kreditno tveganje,
3. likvidnostno tveganje,
4. tveganje spremembe deviznega tečaja,
5. tveganje izvenbilančnega poslovanja in
6. tehnološko/poslovno tveganje.

2.1 TVEGANJE SPREMEMBE OBRESTNE MERE

Tveganje spremembe obrestne mere se pojavlja v treh različnih oblikah.

Finančni posredniki pri pridobivanju primarnih finančnih oblik (depozitov) lahko posojajo sekundarne finančne oblike (kredite) z daljšo ročnostjo. Pri tem obstaja tveganje, da se bo pasivna obrestna mera za depozite, ki imajo krajšo ročnost kot krediti, zvišala, kar bo znižalo obrestno maržo ali jo celo spremenilo v negativno. Tovrstno obrestno tveganje se imenuje tveganje refinanciranja.

Na finančnih trgih se lahko pojavi tudi situacija, ki ni tako specifična za banke, ampak bolj za druge finančne institucije, ko je ročnost virov sredstev daljša od ročnosti naložb. Takrat se finančne institucije srečujejo s tveganjem reinvestiranja.

Poleg navedenih tveganj finančni posredniki prevzemajo tudi tveganje tržne vrednosti. Slednja se z rastjo obrestnih mer znižuje, v nasprotnem primeru, ob zniževanju obrestnih mer, pa se tržna vrednost zvišuje.

2.2 KREDITNO TVEGANJE

Finančni posredniki se pri prodaji sekundarnih finančnih oblik poslužujejo svojih informacij in jih poskušajo o svojem kupcu izvedeti čim več. Kljub analizi se včasih zgodi, da pričakovani denarni tokovi ne dospejo k finančnemu posredniku v predvidenem časovnem obdobju. Pri tem so tovrstnemu tveganju bolj izpostavljeni finančni posredniki, ki prodajajo sekundarne finančne oblike na daljše časovno obdobje.

Finančni posredniki niso podvrženi finančnemu tveganju takrat, ko dolžnik del glavnice s pripadajočimi obrestmi vrne v obljubljenem času. V primeru insolventnosti obstoja tveganje, da ne bosta vrnjeni niti glavnica v celoti ali zgolj del, niti ne pripadajoče obresti. Službe, zadolžene za spremljanje naložb z namenom natančnejšega oblikovanja pričakovanj, izoblikujejo distribucijo vračil in spremljajo vračila podjetij ter zbirajo informacije o njih.

Pri kreditnem tveganju finančni posredniki izkoriščajo pravilo velikih števil in s tem poskušajo minimirati kreditno tveganje, ki ga prevzemajo. Finančni posredniki maksimirajo svoje donose takrat, ko so vsa posojila in pripadajoče obresti poplačane ob rokih zapadlosti.

Diverzifikacija zmanjšuje kreditno tveganje, vezano na podjetje (tveganje insolventnosti, ki je vezano zgolj na eno podjetje in je povezano s specifično vrsto tveganja projekta, ki ga to podjetje želi izvesti), pri čemer je finančni posrednik še vedno izpostavljen sistematičnemu kreditnemu tveganju (tveganje insolventnosti, ki je povezano s splošnimi pogoji v makroekonomiji celotnega gospodarstva in vpliva na vse posojilojemalce).

2.3 LIKVIDNOSTNO TVEGANJE

Likvidnostno tveganje se pri finančnih posrednikih pojavi v primeru, ko subjekti, ki imajo do finančnega posrednika terjatev, zahtevajo takojšnje poplačilo večjega dela ali celotnih obveznosti. V teh primerih si mora finančni posrednik sposoditi dodatna sredstva ali pa mora prodati svoje naložbe z namenom izpolnjevanja svojih obveznosti, pri čemer obstaja možnost pojava likvidnostne krize, ki nastane zaradi pomanjkanja zaupanja v finančnega posrednika. Tovrstna kriza, ki bi se pojavila, ko bi pri večini ali vseh finančnih posrednikih prišlo do prodaje likvidnih naložb, bi lahko vodila v resnejšo likvidnostno krizo, saj takšno »divje« prodajanje naložb pod ceno lahko ogrozi solventnost finančnega posrednika, kar lahko vodi v propad le-tega.

2.4 TVEGANJE SPREMEMBE DEVIZNEGA TEČAJA

Donosi, doseženi doma ali v tujini, niso popolno korelirani, kar je posledica razlik v obstoječih tehnologijah, ki vplivajo na razliko med podjetji, ki delujejo v teh gospodarstvih. Naslednji razlog za nepopolno korelacijo med donosi pa je v korelaciji deviznih tečajev. Nediverzificiran nastop na tujih trgih in ekspanzija izpostavljata finančne posrednike tveganju spremembe deviznega tečaja (poleg tveganja spremembe obrestne mere in splošnega tveganja).

2.5 TVEGANJE IZVENBILANČNEGA POSLOVANJA

Čeprav je bilo upravljanje s sredstvi in obveznostmi do virov sredstev tradicionalno prioriteta finančnih posrednikov, posebej bank, v konkurenčnem gospodarstvu zadnjih let svoj promet oblikujejo tudi na področju izvenbilančnega poslovanja. Le-to vključuje trgovanje s finančnimi instrumenti in ustvarjanje dohodka iz naslova provizij in prodaje posojil, ter aktivnosti, ki vplivajo tudi na dobiček bank, a se pojavljajo v bilanci banke. Poleg dejstva, da se trgovanje s finančnimi instrumenti ne vidi v bilanci banke, je zanje značilno tudi, da ni odvisno od tega, ali gre za aktivnosti, ki se tičejo primarnih finančnih oblik ali za aktivnosti, ki se nanašajo na sekundarne finančne aktivnosti.

Primer izvenbilančnega poslovanja je standby garancija, na podlagi katere je finančni posrednik – banka dolžna proti plačilu provizije jamčiti izplačilo ob izpolnitvi pogodbeno določenega dogodka. Kljub na prvi pogled netveganemu poslu, pa finančni posrednik tudi v tem primeru prevzema tveganje, ki se pojavi v primeru insolventnosti ali bankrota naročnika. Takrat postane obveznost za plačilo postavka v bilanci, ki jo mora izpolniti.

2.6 TEHNOLOŠKO/POSLOVNO TVEGANJE

Tehnološko tveganje se kaže predvsem v tem, da nove investicije v tehnologijo ne bodo proizvajale pričakovanih prihrankov pri ekonomijah obsega in ekonomijah povezanosti. Nasprotno, kaže se lahko celo pri velikih izgubah, predvsem pri izgubi konkurenčne učinkovitosti, kar lahko vodi celo v dolgoročni propad finančnega posrednika. Obraten učinek lahko pričakujemo v primeru koristnih tehnoloških izboljšav, saj lahko primerne izbire investicije v tehnologijo vodijo v večjo učinkovitost pred konkurenco, kar omogoča razvoj novih in inovativnih produktov ter tako izboljšavo dolgoročnih možnosti za preživetje finančnega posrednika. Poslovno tveganje je delno vezano za tehnološko tveganje, ki se lahko pojavi, ko tehnologija »zataji« oz. se pokvari, ali ko podpora ne opravi svojega dela tako kot bi morala.

3 OBLIKE ZAVAROVANJ PRED KREDITNIM TVEGANJEM

V praksi se pojavlja več oblik zavarovanja bančnih terjatev. Oblike, pravice in dolžnosti, ki sledijo iz naslova zavarovanja terjatev, so urejene v zakonodajah države. V Sloveniji je zavarovanje finančnih terjatev urejeno z Zakonom o finančnem zavarovanju, Obligacijskim zakonikom, Stvarnopravnim zakonikom ter z Zakonom o izvršbi in zavarovanju. Oblike zavarovanj lahko delimo v dve večji skupini, in sicer na splošno in dodatno zavarovanje.

Splošno zavarovanje je tisto, ki se pojavlja pri vsakem kreditnem poslu ali poslu, ki se ne pojavlja znotraj bilance (npr. standby akreditiv). V bančni praksi se kot splošna oblika zavarovanja največkrat pojavlja bianko menica, kateri več pozornosti posvečam v nadaljevanju naloge, ter pobot s sredstvi na transakcijskem računu. Slednja je možna oblika zavarovanja, ki pride v poštev takrat, ko gre za komitenta, ki ima pri banki že odprt ali na novo odpre transakcijski račun, prek katerega opravlja plačilni promet, in se njegove obveznosti poravnajo oziroma pobotajo z dobroimetjem, s katerim razpolaga.

Skupina dodatnega zavarovanja vsebuje več oblik zavarovanj. V nadaljevanju podajam podrobnejši pregled teh oblik, s katerimi se v banki najpogosteje srečujemo:

- solidarno poroštvo in plačništvo fizične ali pravne osebe (do uporabe tega lahko pride tudi pri splošnem zavarovanju pri obliki bianko lastne trasirane menice z meničnim avalom),
- zavarovalna pogodba,
- zastava premičnine ali nepremičnine,
- odstop terjatev v zavarovanje,
- zastava terjatev,
- zastava vrednostnih papirjev .

3.1 SOLIDARNO POROŠTVO IN PLAČNIŠTVO

Solidarno poroštvo in plačništvo je zaveza, ki se izvrši s poroštveno izjavo, da bo porok izpolnil veljavno in zapadlo obveznost dolžnika, če ta tega ne stori. Pomembno je omeniti, da se poroštvo lahko daje v obliki solidarnega ali subsidiarnega poroštva, pri čemer je osnovna razlika v tem, da upnik lahko terjati plačilo od glavnega dolžnika in solidarnega poroka hkrati, slednji pa lahko poleg osebnih uveljavlja tudi ugovore glavnega dolžnika, pri čemer ima upnik pravico terjati plačilo od subsidiarnega poroka zgolj takrat, ko glavni dolžnik ne izpolni svojih obveznosti v roku, ki je določen v pisni zahtevi. Od vseh oblik poroštev se v bančni praksi največkrat srečujemo z obliko poroštva, ki je dana na menici, v obliki meničnega avala.

3.2 ZAVAROVANJE V OBLIKI ZAVAROVALNE POGODBE

Gre za zelo razširjeno obliko zavarovanja, posebno pri kreditiranju prebivalstva. V primeru zavarovanja v obliki zavarovalne pogodbe, banka sklene z zavarovalnico pogodbo o zavarovanju, plača premijo in na ta način tveganje prenese na

zavarovalnico. Zavarovalni primer nastopi takrat, ko dolžnik kredita ne vrača in zavarovalnica naknadno plača banki odškodnino.

Pri navidez enostavni obliki zavarovanja kreditnega tveganja je pri uveljavljanju škodnih zahtevkov pri zavarovalnicah pomembno, ali je zavarovanec kršil določbe zavarovalne pogodbe in ali je ravnal kot dober gospodar, ne glede na to, da so bili krediti prijavljeni, zanje pa plačana zavarovalna premija. Zavarovalnica izplačilo odškodnine lahko tudi zavrne, na primer zaradi odobritve, ki ni bila skladna s pogoji za zavarovanje (napačna merila za ugotavljanje kreditne sposobnosti, nepopolnost kreditne dokumentacije, predložitev netočnih podatkov ipd.).

Poleg pogoste uporabe tovrstnih zavarovanj se je pred leti v Sloveniji uporabljala tudi oblika zavarovanja v obliki zavarovalne pogodbe za zavarovanje kreditov, odobrenih pravnim osebam ali celo pravnih oseb kot takih. Gre za dokaj nestandarden pojav, kjer so bile slovenske zavarovalnice bolj izjema kot pravilo, saj ni šlo za klasičen zavarovalniški posel, pri čemer se je tveganje prenašalo na zavarovalnico. Posledice preteklih odobritev zavarovanj je čutiti še danes, ko bi komitenti še vedno najraje posegali po tovrstni obliki zavarovanja, čeprav je slaba tudi z bančnega vidika, saj zavarovalnica, kot navedeno, lahko odkloni izplačilo odškodninskega zahtevka.

3.3 ZASTAVA PREMIČNIN ALI NEPREMIČNIN

Dodatna oblika zavarovanja kreditov je tudi zastava premičnin ali nepremičnin. Zanje je značilna neposestnost, kar pomeni, da lastnik zastavljeno premičnino ali nepremičnino lahko tudi naprej uporablja brez omejitev, pri čemer je pomembno poudariti, da je zastavljeno potrebno zavarovati proti riziku uničenja (npr. požar, poplave ipd.) in zavarovalno polico vinkulirati v korist banke. Vinkulacija zavarovalne police pomeni, da se škodni zahtevek, ki ga je izplačala zavarovalnica, najprej ponudi banki in šele nato lastniku premičnine ali nepremičnine.

Normalno je, da vrednost zastavljene premičnine ali nepremičnine presega vrednost kredita. V praksi se navadno sklepajo krediti, kjer je zastava premičnin ali nepremičnin oblika dodatnega zavarovanja (hipotekarno jamstvo), zaradi česar se razmerje kredita in vrednosti zastavljenega predmeta giblje od približno 1:1 do približno 1:3. Zavarovanje s hipoteko ima v Sloveniji še vedno negativno konotacijo, medtem ko je zavarovanje v tej obliki v tujini bolj pogosto. Ravno zaradi specifičnosti slovenskega trga, kjer je pravih hipotekarnih kreditov, pri katerih je razmerje med vrednostjo kredita in vrednostjo zastavljenega predmeta dejansko 1:1 malo, prihaja do maloštevilnih prodaj, ki jih vrši banka zaradi neporavnanih obveznosti komitentov. V tujini so prodaje z namenom poplačevanja obveznosti bolj pogoste.

3.4 ZASTAVA PRAVIC

V praksi se zastave pravic, ki se vršijo v oblikah odstopa terjatev, zastave terjatev ali zastave vrednostnih papirjev, pojavljajo vedno pogosteje. Zastave pravic so v Sloveniji urejene z Zakonom o obligacijskih razmerjih, ki ga je kasneje nadomestil nov Obligacijski zakonik.

Pri zastavi pravic v obliki odstopa terjatev gre za obliko zavarovanja, kjer se poleg pogodbe o kreditu s komitentom sklepa tudi pogodba o zavarovanju terjatev, ki je sestavljena na podlagi ustrezne dokumentacije (pogodbe ipd.), s čimer se dokazuje obstoj terjatve. Kreditojemalec se pri tem pojavlja kot odstopnik terjatev in je banki dolžan izročiti ustrezno originalno dokumentacijo o odstopu terjatev. Banka kot upnik lahko v primeru neporavnanih zapadlih obveznosti na podlagi pogodbe o odstopu terjatev zahteva plačilo od dolžnika. Sredstva je dolžnik po tej pogodbi dolžan plačati banki in ne upniku.

Pri zastavi terjatev je oblika zavarovanja nekoliko bolj varna za banko oziroma upnika, saj so terjatve zastavljene in je dolžnik (na primer najemojemalec) o tem tudi obveščen. Sredstva namesto upniku iz osnovnih pogodb nakazuje upniku iz pogodbe o kreditu.

Enako kot pri zastavi premičnin in nepremičnin, velja tudi za zastavo pravic, da njihova vrednost presega vrednost obveznosti, ki jih ima kreditojemalec do banke. Če na primer znaša kreditojemalčev mesečni obrok za plačilo 1.000,00 EUR mesečno, je zaželeno, da znašajo mesečne terjatve, ki jih ima kreditojemalec do druge pogodbene stranke, več kot 1.000,00 EUR.

Zastave pravic se lahko vršijo tudi na podlagi vrednostnih papirjev ali točk vzajemnih skladov, pri čemer ne gre za zastavo v razmerju 1:1, saj gre za bolj tvegano terjatev. Njihovo bodočo ceno je zelo težko določiti. Zaradi tega se na podlagi mnenja službe investicijskega bančništva določi delež diskontne vrednosti, do katere je možno najeti kredit, na podlagi zastavljenih vrednostnih papirjev ali točk vzajemnih skladov.

4 MENICA

Menica je ena izmed najstarejših oblik negotovinskega plačila. Skozi zgodovino se je iz stoletja v stoletje spreminjala, vendar pa so njene oblike in instrumenti ostali skoraj nespremenjeni od samega začetka pa do danes. V nadaljevanju je predstavljena menica in njen razvoj skozi čas.

4.1 ZGODOVINA MENICE

Ime menica izhaja iz italijanske besede *cambiale*, kar pomeni menjati (Žiberna, Ivanjko, 1989, str. 61).

Prvi zametki menice so se pojavili že v antični dobi, to je v času pred našim štetjem. Prva menica, ki je prednica današnje, pa se je pojavila v 12. stoletju, v fevdalizmu, in sicer v Sredozemlju.

Najstarejša menica naj bi bila izdana leta 1384 v Genovi. Menico štejemo tudi za zarodek papirnatega denarja.

Razvoj menice lahko predstavimo na naslednji način:

Trgovci so kupovali blago, ki so ga prinesli iz Orienta, za plačilo pa so morali s seboj nositi denar. Ker takrat denarja v papirnati obliki ni bilo, srečevali pa so se z različnimi ovirami in nevarnostmi. Teža kovancev in raznovrstnost denarja jim je delala preglavice. Da bi se izognili tem težavam, so denar položili pri menjalcih ali njihovih podružnicah, zanj pa dobili pismo – menjalno pismo, kratko *menico*. S njo mu menjalec ni le potrdil prevzema denarja, temveč je zaprosil še drugega menjalca, da izplača prinašalcu pisma določen znesek v tamkajšnji valuti.

Po menici na tej stopnji se pojavi tudi sejemska menica, ko so menjalci obračunavali menice na sejmih. V času po francoski revoluciji pa menica postane pravi trgovski vrednostni papir s široko uporabo in možnostjo kroženja po državi in med državami.

Ko se je menica razširila po vsem svetu, je začelo prihajati do razlik, saj se menica po vseh državah ni razvijala enako. Različnost razvojnih poti je pripeljala do naporov za unifikacijo meničnega prava, s čimer naj bi bilo olajšano poslovanje menice v mednarodni trgovini.

Prvi poskus unifikacije meničnega prava je bil leta 1852, toda šele leta 1913 je bil v Haagu sprejet tako imenovani haaški menični in čekovni pravilnik (*Reglement*). Omenjeni pravilnik temelji na načelih varnosti upnika, abstraktnosti meničnega pravnega opravila, samostojnosti meničnih podpisov, točne – fiksne menične obveznosti itd. (Žiberna, Ivanjko, 1989, str. 62).

V letih 1910 in 1912 je prišlo na haaški konferenci do haaškega meničnega in čekovnega dogovora, ki pa nista pričela veljati zaradi prve svetovne vojne. Leta 1930 je začeto delo nadaljevalo Društvo narodov iz Ženeve – podpisan je bil meničnopравни sporazum, leto kasneje pa še čekovni sporazum. Vsak od teh sporazumov vsebuje dejansko tri dogovore:

- dogovor o enotnem meničnem (čekovnem) zakonu,
- dogovor o kolizaciji zakonov,
- dogovor o meničnih (čekovnih) taksah.

Na teh treh Ženevskih meničnih konvencijah temelji menična zakonodaja kontinentalne Evrope, medtem ko je Anglija svojo menično materijo uredila v "Bill of

Exchange Act" (BEA) iz leta 1882, Amerika pa najprej v okvirnem "Negotiable Instruments Law" (NIL), kasneje pa v "Uniform Commercial Code" (UCC) (Falatov, 1999, str. 41).

Ženevski in angloameriški sistem sta pravna sistema za menico in ček.

Vsi napori, da bi poenotili oba sistema, še do danes nismo uspeli. Vsa sedanja prizadevanja, ki potekajo v okviru Združenih narodov, so usmerjena k nadomestitvi menice in čeka z nekim novim plačilnim papirjem.

V Sloveniji menični zakon temelji na Ženevski konvenciji in je bil sprejet leta 1946. Slovenija je menici dala poseben pomen, saj je takoj po drugi svetovni vojni sprejela Zakon o menici in je bila tako med prvimi državami, ki so sprejele zakon. Ta zakon predstavlja splošni del meničnega prava. Poseben zakon pa velja tudi za zavarovanje plačil med uporabniki družbenega premoženja.

4.2 POMEN MENICE

Menica je individualni vrednostni papir za določeno vsoto denarja in se izdaja ter prenaša v skladu z meničnim pravom, z njo pa se izdajatelj zaveže, da bo plačal sam ali bo po njegovem nalogu plačala tretja oseba upravičenemu imetniku menice določeno vsoto denarja v določenem času in v določenem kraju (Grilc, Juhant, 1996, str. 66).

Menica se pojavlja le v pisni obliki, ustne menice ne poznamo.

Menica je kreditna listina oziroma nadomestno plačilno sredstvo za denar.

Iz zakonskih določil izhaja, da je menica listina, izdana v predpisani obliki, s katero ena oseba izda drugi nalog, da v določenem času in v določenem kraju plača določeno vsoto denarja osebi, imenovani v tej listini, ali osebi po njenem nalogu, pri čemer se tudi sama zavezuje plačati to vsoto, če tega ne bi storila oseba, na katero se glasi nalog. To je trasirana menica. Lahko pa oseba obljubi, da bo sama izplačala določen znesek; to je lastna ali solo menica (Žiberna, 1999, str. 27).

Potrebno je poudariti, da se s podpisom menice popolnoma spremeni pravni položaj podpisnikov menice od meničnih upnikov do meničnih zavezancev in drugih morebitnih podpisnikov menice tako glede pravic kot tudi obveznosti (Žiberna, 1999, str. 27).

Značilnosti menice:

- menica je vrednostni papir in pravica, ki je v njej zapisana, ne more nastati niti se ne more prenesti in realizirati brez listine, to je brez menice;
- menica se lahko glasi samo na denarni znesek in je obligacijski vrednostni papir;
- menica velja kot vrednostni papir le v pisni obliki, je pisani pravni akt in spada med strogo formalne – tako imenovane svečane pravne posle;
- menica je prezentacijski vrednostni papir in obvezančeva dolžnost do storitve po menici nastane šele s prezentacijo listine;
- menični dolg je iskalen dolg, upnik mora priti po plačilo k dolžniku;

- vse menične izjave in menica predstavljajo celoto, tako da noben menični upnik ne more uveljavljati svojih pravic iz menice, če ne predloži dolžniku tudi menice;
- menica je vrednostni papir javnega zaupanja;
- vsi podpisniki menice, tudi prinositelji (indosanti) odgovarjajo meničnemu upniku in vsem svojim prednikom solidarno za izplačilo menice po načelu "vsi za enega, eden za vse";
- menična obveznost vsakega izmed podpisnikov menice je samostojna; če so na menici podpisi nesposobnih oseb, lažni podpisi in podobno, je obveznost drugih podpisnikov polnoveljavna;
- menica je formalin papir, kar pomeni, da menica, ki nima bistvenih sestavnih delov, ki jih predpisuje zakon, ni menica (Žiberna, 1963, str. 8-9).

Poleg teh značilnosti je pomembno omeniti tudi načelo menične strogosti, po katerem je položaj meničnega dolžnika glede zakonskih posledic težji kot položaj dolžnika po civilnopравnih predpisih in obratno; položaj meničnega upnika je boljši kot položaj upnika po civilnopравnih predpisih, čeprav se mora tudi menični upnik skladno z navedenim načelom ravnati strogo po določenih meničnega zakona, ko uveljavlja svoje pravice (Žiberna, Ivanjko, 1993, str. 27).

4.3 PRAVNI VIRI

Poslovanje menice je v Republiki Sloveniji urejeno z (Ivanjko in drugi, 2001, str. 16-17):

- Zakonom o menici (Uradni list FLRJ 104/46, Uradni list SFRJ 16/65, 54/70, 57/89, Uradni list RS 13/94, 82/94),
- Zakonom o notariatu (Uradni list RS 13/94, 48/94, 82/94), s katerim so se s 1. julijem 1995 prenehala uporabljati določila 69. člena Zakona o menici, ki se nanašajo na protestiranje menice pri sodišču,
- Zakonom o pravnem postopku (Uradni list RS 26/99),
- Zakonom o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS 51/98),
- Zakonom o finančnem poslovanju podjetij (Uradni list RS 54/99).

Na poslovanje z menico pa vplivajo tudi:

- Uredba o praznikih v smislu zakona o menici in zakona o čeku (Uradni list FLRJ 8/47),
- Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (Uradni list RS 26/91),
- Zakon o uporabi denarne enote Republike Slovenije (Uradni list RS 17/91),
- Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS 89/98),
- Zakon o potrošniških kreditih (Uradni list 70/2000),
- Zakon o obligacijskih razmerjih (Uradni list SFRJ 29/78, 12/85, 39/85, 57/89).

Zakon o menici je usklajen z mednarodno ženevsko Konvencijo o enotnem meničnem zakonu in odredbenih vrednostnih papirjih (Ženeva 1930).

4.4 FUNKCIJA MENICE

Menica ima trojno funkcijo in se uporablja kot:

- plačilno sredstvo,
- kreditno sredstvo,
- sredstvo jamčenja.

O menici kot plačilnem sredstvu govorimo takrat, kadar je bila menica izdana zaradi plačila blaga ali storitev. To menico lahko izročimo prodajalcu kot plačilno sredstvo ali pa upniku za ponovno dobavo blaga.

Menica kot kreditno sredstvo je danes najpomembnejša funkcija menice, če se dolžniku z menico odloži plačilo za določen čas, torej do dospelosti menice.

O menici kot sredstvu jamčenja govorimo takrat, ko dolžnik zavaruje izplačilo svojih denarnih obveznosti do upnika.

4.5 VRSTE MENIC

Zakon o menici pozna naslednje vrste menic:

- trasirano menico ali trato,
- lastno menico ali solo menico,
- bianko menico.

4.5.1 TRASIRANA MENICA

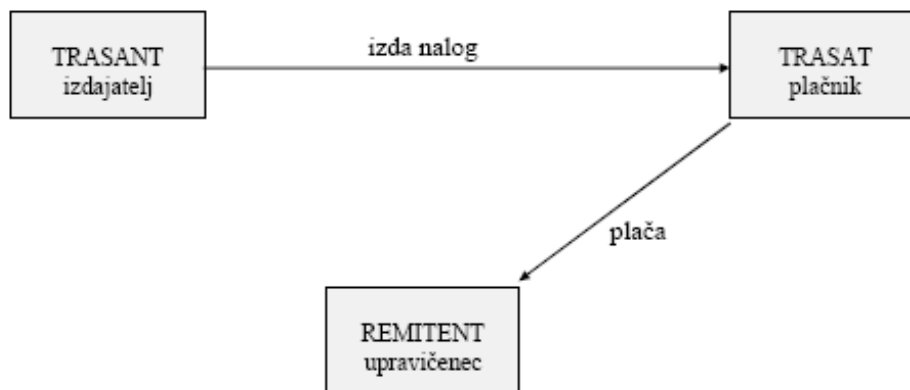
Trasirana menica (trata) je najpomembnejša vrsta menice. Zanj je značilno, da izdajatelj menice pozove meničnega dolžnika, da ob dospelosti plača menični znesek meničnemu upniku. Po zakonu o menici je dovoljeno, da je trasirana menica izdana po odredbi trasanta (trasirana po lastni odredbi), da je menica trasirana na samega trasanta (lastna trasirana menica) ali pa izdana na račun tretje osebe.

Pri trasirani menici po lastni odredbi izdajatelj menice nastopa tudi v vlogi meničnega upnika, medtem ko pri lastni trasirani menici izdajatelj menice nastopa tudi v vlogi trasata – glavnega meničnega dolžnika.

Lastna trasirana menica je v praksi bank najpogostejša in jo za zavarovanje svojih terjatev uporablja tudi Banka Koper d. d.

Pri nastanku trasirane menice sodelujejo tri osebe (Tinauer, 2002, str. 204):

- trasant - izdajatelj menice,
- trasat – pozvanec k plačilu,
- remitent – menični upnik.

Slika 1: Trasirana menica (Interni akti Banke Koper d .d., 2000)

4.5.2 LASTNA MENICA

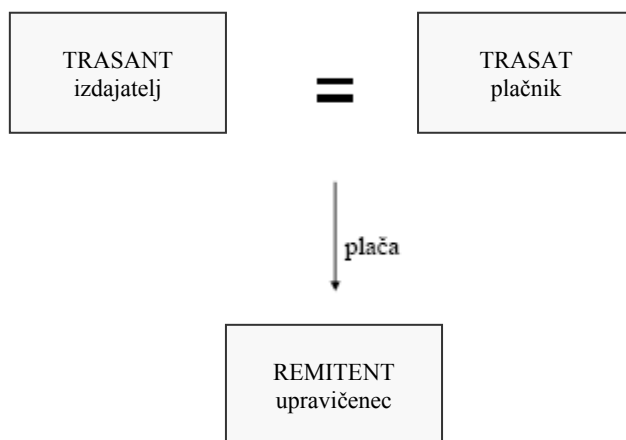
Lastna menica (solo menica) je menica, po kateri izdajatelj osebno prevzame obveznost, da bo ob dospelosti plačal upniku menično vsoto. Podobna je zadolžnici in se redko uporablja v poslovnem svetu. Zanjo veljajo isti predpisi kot za trasirano menico, vendar ni mogoče delati dvojnikov (Žiberna, 1999, str. 50).

Lastna menica nima trasata niti akcepta, akcept nadomešča pisno priznanje o vpogledu s hkratnim vpisom datuma na menici. Odpade tudi protest in regres zaradi neakceptiranja.

Izdajatelj lastne menice tako odgovarja kot akceptant trasirane menice.

Trasant lahko za trasata imenuje tudi sebe; takrat govorimo o trasirani lastni menici.

Trasirana lastna menica po lastni odredbi je menica, v kateri so trasant, trasat in remitent ista oseba (3. člen zakona o menici). Iz take menice je nastal bankovec. Njen pomen je v indosiranju, ko navadno izdajatelj takoj prejme diskontno vrednost menice. Akcept za čast na lastni menici šteje kot aval za izdajatelja menice, ker se šteje, da je imel tak akceptant namen zavezati se proti vsakemu imetniku menice (Žiberna, 1999, str. 170).

Slika 2: *Trasirana lastna menica (Interni akti Banke Koper d. d., 2000)*

4.5.3 BIANKO MENICA

Bianko menica je vsaka menica, ki nima izpolnjenih vseh bistvenih sestavnih delov. Kot bianko menica se šteje tista menica, pri kateri je potrebno izpolniti vsaj en podatek, ki je bistven za veljavnost menice, to pa je podpis meničnih zavezancev – trasanta ali akceptanta.

Bistveno za bianko menico je, da ima prejemnik – upnik menice pisno pooblastilo izdajatelja – trasanta menice, in da lahko izpolni menico v tistih delih, kjer ni izpolnjena.

Za bianko menico lahko rečemo, da je najbolj razširjena menica. Največkrat se rabi (Žiberna, 1999, str. 177):

- pri dolgoročnih posojilih pri bankah, kjer se dolg neprestano spreminja;
- kot popolno zagotovilo (supergarancija) tretje osebe;
- kot kritje v mednarodnih kreditnih razmerjih bank.

Oblika bianko menice, ki se v praksi največkrat pojavlja, je biankomenični akcept, ki ga je pravilno akceptiral trasat – akceptant bodoče menične izjave. Vsi ostali potrebni deli se izpolnijo naknadno (zlasti znesek in dospelost) in jih izpolni remitent.

Menica šteje kot bianko menica, ko:

- je napisana na meničnem blanketu in ostane namenoma neizpolnjena vsaj ena njena bistvena sestavina. Ob izdaji takšne menice ima trasant namen, da manjkajoče izpolni neka druga oseba in ne podpisnik sam;
- praviloma je menični blanket podpisan s strani izdajatelja menice ali akceptanta ali obeh hkrati. Če ga podpiše kdo drug ali porok, se tovrstni menični blanket ne šteje kot bianko menica.

Upošteva dejstvo, da gre po podpisu meničnega blanketa za izraz volje podpisnika, da po izpolnitvi blanketa tudi menično odgovarja, je potrebno paziti, da

se izdajatelj blanketa podpiše tako, da ne bo dvomov ali se je podpisal kot dolžnik (akceptant) ali kot trasant.

Najpomembnejše pri bianko menici je izdaja primerne pooblastila za izpolnitev in vnovčitev menice v korist upravičenca.

Pravica do izpolnitve bianko menice ali biankomeničnega akcepta izhaja iz pooblastila za izpolnitev, ki ga upnik navadno prejme skupaj s potrebnim številom bianko menic. Bianco menico lahko izpolni remitent ali pa katerakoli tretja oseba, kateri je bila tovrstna menica s pooblastilom prenesena.

Pooblastilo za izpolnitev in vnovčitev bianko menice se predaja v pisni obliki, skupaj z bianko menico ali biankomeničnim akceptom. Pooblastilo določa, kdo lahko izpolni bianko menico ali biankomenični akcept, kako se znesek izračuna ter kako se ugotovi in označi dospelost menice. V primeru, ko je izdana bianko menica brez primerne pooblastila za izpolnitev in vnovčitev menice se šteje, da je dolžnik izdal nepopolno menico, kar pomeni, da upnik ne bi smel izpolniti menice brez prejšnjega dolžnikovega dovoljenja.

Pooblastilo z izpolnitvijo bianko menice mora vsebovati navodila, kako naj se izpolnijo manjkajoči elementi po bianko menici, ki je bila predhodno predložena. V pooblastilu je obenem določeno, kdo menični blanket lahko do konca izpolni, pogoji oziroma način zaračunavanja zneska ter kako se ugotovi in označi dospelost menice. Bianco menico lahko upnik izpolni kadarkoli, kar pomeni, da ni omejitve glede časa in da je od upnikove volje odvisno, kdaj bo izkoristil dano pooblastilo oziroma pravico.

Pravica do izpolnitve bianko menice je samostojna in vsebuje pravico do vpisa vseh bistvenih sestavin v menici, ki manjkajo. Pravica praviloma ne zastara, vendar je potrebno menico izpolniti pred njenim morebitnim protestom. Pravico do izpolnitve bianko menice je sicer mogoče prenesti, vendar se to lahko izključi s klavzulo ali s sporazumom med strankami. Prenos je mogoč skupaj z indosamentom, če je ime upnika vpisano na bianko menici.

Bianko menica se lahko vnovči takrat, ko so izpolnjeni trije pogoji, in sicer:

- obstoj zadostnega kritja,
- nalog in
- izpolnjena bianko menica.

V primeru, ko se bianko menica pošlje na vnovčenje in na računu pri banki ni zagotovljeno zadostno kritje, menice ni možno vnovčiti. Enako je v primeru, ko bianko menica prispe na vnovčenje brez nepogojnega naloga za vnovčitev bianko menice. V praksi se torej lahko pojavijo naslednji primeri, pri katerih vnovčitev bianko menice ne bi bila mogoča: kritje je in naloga ni, kritja ni in nalog je, ter v primeru, ko ni ne zadostnega kritja niti naloga.

V izogib nevšečnostim je v pooblastilu za izpolnitev in vnovčitev bianko menice pogosto vključen tudi nepogojni nalog, s katerim trasant pooblašča svojo banko, da v primeru, ko pride na vnovčenje bianko menica, ki je bila izpolnjena skladno s predpisanim pooblastilom za izpolnitev in vnovčitev bianko menice, ter obstaja zadostno kritje na računu, menico remitent plača.

4.6 MENIČNA NAČELA

Pri poslovanju z menico je potrebno upoštevati naslednja temeljna menična načela:

1. Načelo menične strogosti

Vsa menična dejanja je treba opraviti v obliki, na način in v rokih, ki jih zakon strogo predpisuje, sicer sledijo sankcije, tudi izguba pravic.

2. Načelo obličnosti (formalnosti)

To načelo terja, da je menica izdana v točno predpisani pisni obliki in da se tudi vsa menična dejanja opravljajo pisno, sicer nimajo pravnega učinka.

3. Načelo inkorporacije

Pomeni, da so pravice iz menice in pravice do menice neposredno povezane in odvisne od posesti same listine.

4. Načelo fiksne (trdne) obveznosti

Odločilno je le to, kar je in kakor je v menici zapisano. Ustni dogovori nimajo nobenega učinka.

5. Načelo menične solidarnosti

Pomeni, da menični dolžniki odgovarjajo solidarno za plačilo meničnega zneska do dospelosti.

6. Načelo samostojnosti menične obveze

Odraža se v tem, da se pravna veljavnost vsake menične izjave presoja neodvisno od drugih meničnih izjav.

7. Načelo neposrednosti menice

Pomeni, da je vsak od meničnih dolžnikov neposredno odgovoren imetniku menice.

4.7 SESTAVNI DELI MENICE

Menica je formalen papir, ki mora imeti bistvene sestavine. Navadno se uporabljajo uradni menični obrazci, na katerih so natisnjeni tisti deli vsebine, ki so nespremenljivi, na prazne dele pa se vpisuje vsebina glede na vrsto posla, vendar pa ti obrazci po zakonu o menici niso obvezni. Kljub temu, da zakon ne določa obvezno uporabo obrazca menične golice, se le-ta v poslovnem svetu uporablja zaradi njegove prepoznavnosti.

V prometu se kot menične listine uporabljajo enotne menične golice ali blanketi, ki jih je izdala Banka Slovenije.

Menična golica je tiskana na 110 gramskem zaščitnem papirju z vodnim znakom Republike Slovenije, na belem papirju, s predtiskom zaščitne tonske podlage, sestavljene iz vzorca poševnih linij v rumeno zeleni barvi, velikosti 240 x 90 mm s 3 mm belim robom.

Obrazec menične golice je kot vsak vrednostni papir sestavljen iz dveh delov.

Del menične golice, ki vsebuje elemente same menice, se imenuje menični del in je v velikosti 170 x 90 mm. Drugi del menice je talon s podatki o plačilu prometnega davka in je v velikosti 70 x 90 mm. Menična golica se izdaja na vrednost brez omejitev (Ivanjko in drugi, 2001, str. 21).

Menico lahko tudi podaljšamo, čeprav na njeni hrbtne strani ni prostora za nadaljnje vpise. Podaljšamo jo z navadnim listom papirja, ta podaljšek pa se imenuje alonža.

Da bi preprečili ločitev podaljška od menice, je priporočljivo na drugo stran podaljška prepisati vsebino menice - s tem poudarimo povezanost med menico in podaljškom, ali pa povezanost menice in podaljška overimo s pečatom.

Vzorec menične golice (Interni akti Banke Koper d. d., 2000). Obrazec je sestavljen iz več vrstic za vpisovanje podatkov, ki so delno prekriti s sivimi diagonalnimi črtami. Vključuje naslednje polja:

- V _____ (kraj in datum izdaje) _____ (znesek s številko)
- _____ (dospelost plačila) _____ PLAČAJTE ZA TO _____ MENICO
- PO NALOGU _____ (ime remitentia) _____ ZNESEK
- _____ (znesek z besedo)
- VREDNOST PREJETA _____ IN GA POLOŽITE NA RAČUN _____ OBVESTIL _____
- OBVESTITE _____
- PLAČLJIVO PRI _____ (naziv trasata) _____ (trasani)

Na dnu obrazca sta vidna logotipa in besedila: "Iskalo Zbirništvo bank Slovenije" in "Iskalo Zbirništvo bank Slovenije".

Slika 3: Vzorec menične golice (Interni akti Banke Koper d. d., 2000)

Za poslovanje s tujino imajo navadno banke in zunanjetrgovinske organizacije menične golice v tujih jezikih.

4.7.1 SESTAVINE TRASIRANE MENICE

Trasirana menica mora vsebovati (Brank, 1998, str. 66 -67):

1. jasno označbo da gre za menico,
2. nepogojno nakazilo, naj se plača določena vsota denarja,
3. navedbo, kdaj je treba plačati (navedba dospelosti). Dospelost je mogoče določiti na štiri načine:
 - dospelost na vpogled – menica vpoglednica,
 - dospelost na določen čas po vpogledu – menica povpoglednica,
 - dospelost na določen čas po dnevu izdaje – menica oddnevnicna in
 - na točno določen dan – menica dnevnicna.
- Če v menici ni določen čas dospelosti, se šteje, da gre za menico na vpogled.
4. ime tistega, ki naj plača (trasat),
5. kraj, kjer je treba plačati,
6. ime tistega, kateremu je treba plačati,
7. kraj in dan izdaje menice,
8. podpis trasanta.

4.7.2 SESTAVINE LASTNE MENICE

Pri lastni menici so sestavine enake, odpade le navedba tistega, ki naj plača, ker jo plača izdajatelj sam.

4.7.3 SESTAVINE BIANKO MENICE

Bianko menica ne vsebuje vseh sestavin. Edina sestavina, ki jo mora vsebovati, je podpis trasanta.

Če želi tisti, ki da menično izjavo, doseči določene pravne posledice, lahko na menici napiše različne klavzule, ki imajo naslednji pomen:

- "ne po nalogu" pomeni, da menico ni mogoče prenašati z indosamentom;
- "brez stroškov" ali "brez protesta" pomeni, da menico ni potrebno protestirati;
- "vrednost sprejeta v blagu" – klavzula pove, kakšno je pravno razmerje med trasantom in upnikom;
- "brez obveznosti" pomeni, če jo je zapisal trasant, da le-ta ne odgovarja za akcept menice, če pa jo je zapisal indosant pomeni, da ne odgovarja za plačilo v morebitnem regresnem postopku.

4.8 NEBISTVENE – FAKULTATIVNE MENIČNE SESTAVINE

Menica lahko vsebuje tudi druge sestavine, ki se ne zahtevajo za pravno veljavnost menice, z njimi pa menica dobi še kakšen pravni učinek. To so tako imenovane menične klavzule.

Primeri menični klavzul :

- Kritna klavzula označuje pravno razmerje med trasantom in trasantom, na podlagi katerega naj bi trasat plačal določeno vsoto.
- Valutna klavzula pojasnjuje razmerje med trasantom in remitentom, iz nje je viden razlog, zakaj je trasant postal remitentov dolžnik.
- Klavzula po obvestilu ali brez obvestila pove, ali mora trasant trasata prej obvestiti, da je menico trasiral nanj ali ne.
- Klavzula o obrestih pri menični vsoti določa, da je zapis obresti možen le pri menici vpoglednici in menici povpoglednici, ker le teh ni mogoče izračunati vnaprej.
- Orderska klavzula določa, da se menica lahko prenaša z indosamentom.
- Rekta klavzula označuje prepoved prenosa menice.
- Prezentacijska klavzula je zapis trasanta, ki določi način in čas prezentacije menice trasatu zaradi akcepta.
- Dvojna klavzula oz. klavzula duplikata se uporablja za označevanje vrstnega reda vnovčevanja menic pri trasiranih menicah (kadar je menica izdana v večjem številu primerkov).
- Pogojna klavzula pomeni, da bi bilo plačilo pogojeno ali povezano s pravnim razmerjem iz temeljnega posla. Posledica pogojne klavzule je neveljavnost menice, ker nasprotuje temeljni naravi meničnega poslovanja (Tinauer, 2002, str. 209).
- Klavzula »brez obveznosti za plačilo« je klavzula, ki jo zapiše trasant in pomeni, da ne odgovarja za akcept, ne more pa se oprostiti odgovornosti za plačilo.

4.9 PRAVILA ZA IZPOLJNEVANJE MENIČNIH GOLIC

Po zakonu o menici je potrebno upoštevati naslednja pravila za izpolnjevanje menice (Ivanjko in drugi, 2001, str. 24 -25):

1. Vsi zahtevani podatki se morajo vpisati tako, da noben prostor, predviden za vpis, ne ostane prazen, čeprav posamezni vpisi nimajo pravnega pomena.

2. Uporaba kratic ni dovoljena.
3. Pri vpisu datuma izdaje in plačila se ime meseca izpiše s celo besedo.
4. Menično besedilo mora biti napisano z neizbrisnim črnilom, nikakor z navadnim svinčnikom, popravki v tekstu lahko predstavljajo oviro pri vnovčitvi menice.
5. Podpisi na menici morajo biti lastnoročni (faksimile podpisa ali parafiranje ni dovoljeno).
6. Trasat mora podpisati in akceptirati menico z enakim imenom in priimkom, kot je zapisano trasatovo ime.
7. Besedilo mora biti zapisano v enotnem jeziku, jezik se ugotavlja na podlagi besedice "plačajte za to menico".
8. Pravna oseba se podpisuje na menico tako, da se navede polna firma, ob kateri ali pod katero se podpiše zastopnik ali prokurist z navedbo svoje funkcije, na primer direktor, član uprave idr. Če pravno osebo ne podpisuje direktor kot zakoniti zastopnik temveč pooblaščenec, mora ob svojem podpisu navesti "po pooblastilu".
9. Menične klavzule se lahko zapišejo kjerkoli na licu ali na hrbtu menice.
10. Na meničnem obrazcu je poziv trasanta trasatu, naj plača menico v stavku "plačajte za to".
11. Akceptant lahko podpiše menico kjerkoli. Njegova vloga akceptanta je razvidna iz dejstva, da je vpisan kot trasat na menici. Trasant lahko odredi, da se menica ne sme predložiti trasatu zaradi akceptiranja pred določenim časom.
12. Menica, zapadla za določen čas po vpogledu, se mora predložiti zaradi akceptiranja v enem letu od dneva izdaje.

4.10 OSEBE V MENICI

Menično pravo obravnava naslednje osebe v menici:

- Trasant (izdajatelj) je oseba, ki menico izda, izdajatelj menice.
- Trasat je pozvani dolžnik, tisti, na katerega se menica glasi in ki naj menico plača.
- Akceptant je oseba, ki menico akceptira; to je praviloma trasat, ko sprejme poziv na plačilo menice in to pisno potrdi.
- Remitent (upravičenec, upnik) je oseba, ki naj se ji vsota iz menice plača ali po katere odredbi naj se plača.
- Indosant je tisti, ki je prenesel menico z indosamentom na drugo osebo. Remitent, ki menico indosira, postane prvi indosant.
- Indosatar je oseba, na katero je menica prenesena z indosamentom.
- Avalist je oseba, ki je porok meničnemu zavezancu. Če na menici ni povedano, za koga avalist porokuje, se šteje, da je porok trasantu.
- Domiciliat je oseba, ki v plačilnem kraju opravlja finančno tehnična opravila pri meničnem plačilu. Ta oseba ni ne upnik in ne dolžnik menice (v praksi je to na primer banka).
- Domicilant je oseba, ki zapiše na menici, da jo je treba plačati v določenem kraju osebi, ki ni v kraju, kjer prebiva trasat.

4.11 MENIČNA OPRAVILA

Po zakonu o menici so menična opravila naslednja:

1. izdaja (izstavitev) menice,
2. akcept (sprejem) menice,
3. prenos menice,
4. aval menice (menično poroštvo),
5. intervencija menice,
6. prezentacija menice,
7. zapadlost (dospelost menice),
8. plačilo menice,
9. protest menice
10. notifikacija menice,
11. regres menice,
12. amortizacija menice.

4.11.1 IZDAJA MENICE

Izdaja menice je prvo menično opravilo, ki ga opravi trasant tako, da izpolni in podpiše menico ter jo izroči upniku.

4.11.2 AKCEPT (SPREJEM) MENICE

Akcept je pismena izjava trasata (dolžnika) na menici, s katero se zavezuje, da bo plačal menično vsoto ob dospelosti menice. Ko trasat menico sprejme, se imenuje akceptant in postane glavni menični zavezanec.

Akcept se uporablja le pri trasirani menici, saj ga lastna menica nima, ker se izdajatelj menice sam zavezuje, da jo bo plačal.

Akcept je praviloma neobvezno opravilo, razen v primerih, ko je na podlagi predhodnega dogovora obvezno.

Akcept se izraža z besedami "priznam", "sprejeto" ali z drugimi, ki imajo isti pomen. Tudi če trasat ne doda nobene besede in se na menico le podpiše, akcept velja. Menica, ki jo je trasat podpisal, se imenuje akceptirana menica.

Imetnik menice je upravičen od akceptanta zahtevati plačilo.

Podpis akceptanta na menici pomeni enostransko strogo menično obljubo plačila zneska meničnemu upravičencu. Če prevzame akceptant celotno menično obveznost, govorimo o čistem akceptu. Akcept mora biti nepogojen, trasat pa ga sme omejiti na del menične vsote - takrat govorimo o delnem akceptu.

Celotno menično obveznost na menici akceptant označi tako, da se podpiše prek lica menice ali počez z leve strani do talona menice, čim bliže meničnemu besedilu. Doda lahko še eno izmed besed, ki je bila omenjena v prejšnjem odstavku. Pri delnem akceptu pa trasat na menico doda še besedno zvezo "sprejema za x EUR".

Pravna oseba pa akceptira menico tako, da pritisne nanjo svoj pečat in jo podpiše na enak način, kot smo že omenili. Pravno osebo podpisujejo lahko le njihovi zakoniti zastopniki ali pa pooblaščenci, ki morajo imeti posebno pooblastilo. Iz njihovega podpisa mora biti razvidno, da menico podpisujejo kot pooblaščenci.

Akcept se lahko podpiše tudi na hrbtni strani menice, vendar mora biti v tem primeru vedno izpisana ena izmed klavzul, da sprejema akcept.

Akcept ali sprejem menice je najvažnejše menično opravilo in ga lahko da samo trasat. Vsak imetnik trasirane menice, tudi tisti, ki jo ima samo v rokah, lahko predloži menico trasatu v njegovem bivališču zaradi akcepta, lahko pa tudi prepove do njene dospelosti, da bi se taka menica predložila v akcept (Žiberna, 1999, str.75).

Pred podpisom akcepta mora trasat ugotoviti:

- če je prejel njeno protivrednost,
- ali je pripravljen prevzeti odgovornost za trasanta,
- če je sposoben menico ob dospelosti plačati.

Po podpisu akcepta je trasat v vsakem primeru odgovoren za plačilo menice.

Akcept ni le najvažnejše menično opravilo, temveč tudi zelo odgovorno opravilo s posledicami, ki jih predvideva menični zakon (menična strogost, abstraktnost, solidarnost itd.) (Žiberna, 1999, str. 75).

4.11.3 PRENOS MENICE

Menica je vrednostni papir, ki se prenaša po odredbi. Prenša se lahko na različne načine:

- z indosamentom,
- z izročitvijo (tradicijo),
- s cesijo.

Ob vsakem od zgoraj omenjenih prenosov je potrebno sestaviti posebno pisno potrdilo o prenosu listine, ki ima v pravnem prometu, kjer sodelujejo pravne osebe, značaj knjigovodske listine v skladu z Zakonom o računovodstvu in Računovodskih standardih.

Najpogosteje se menice prenašajo z indosamentom.

Menica je vrednostni papir, ustvarjen in namenjen za kroženje, varnost in hitrost kroženja pa ji omogoča indosament.

Beseda indosament izhaja iz italijanske besede "in dosso" in v prevodu pomeni "na hrbtni strani". Indosiranje menice zato pomeni zapis prenosne klavzule na hrbtni strani menice.

Indosament je pisna izjava imetnika menice, s katero se prenese menična pravica na drugo osebo. Indosament se lahko napiše na hrbtno stran menice ali na njen podaljšek – alonžo.

Ustnega indosamenta ne poznamo.

Vselej mora biti indosament brezpogojen. Vsak postavljeni pogoj se šteje za nezapisanega. Prav tako ne sme biti indosament delen (indosament mora biti podpisan, nanašati se mora na celotno menično vsoto). Delen indosament je ničen.

Indosament ima tri funkcije:

- prenosno (pri čemer se menične pravice prenesejo na novega upnika);
- legitimacijsko (z njo se pridobitelj legitimira kot menični upravičenec) in
- garancijsko (z njo prevzame indosant jamstvo za izplačilo menice).

Osebe, ki nastopajo pri indosamentu:

- indosant je oseba, ki prenaša menične pravice;
- indosat ali indosatar je oseba, v korist katere je prenos izvršen – je novi menični upnik.

Indosament je lahko popoln (imenski - izpolnjeni) ali nepopoln (bianko – slepi).

Popoln indosament je, kadar ima poleg indosantovega podpisa še ime indosatarja, datum in kraj prenosa ter klavzulo o prenosu.

Nepopoln indosament pa je tisti, ki ima le podpis indosanta.

Menica z nepopolnim indosamentom se lahko prenaša z izročitvijo, kar omogoča hitrejše kroženje oziroma mobilnost menice.

Pri nepopolnem indosamentu ima indosatar pravico, da :

- indosament bianko spremeni v popolnega (ga izpolni s svojim imenom),
- menico dalje indosira na ime druge osebe,
- preda menico tretji osebe, brez izpolnitve indosamenta bianko, in ne vpiše imena indosatarja.

Ta indosament se na primer uporablja, če indosant še ne ve, ali bo indosatar vzel menico za plačilo.

Bianko indosament omogoča hitro kroženje menice, poleg tega pa prinašalci menice ostanejo zunaj meničnih obveznosti.

Kadar je na menici več indosamentov, mora biti njihova veriga nepretrgana. To se zgodi takrat, kadar je prvi indosant remitent, vsak naslednji pa fizična ali pravna oseba, ki je bila v prejšnjem indosamentu indosatar. Ravno tako se pri bianko indosamentu šteje, da veriga ni bila pretrgana.

Imetnik menice je tisti, ki ima menico v rokah, če dokaže svoje pravice z verigo indosamentov.

Za indosamente, ki so prečrtani, se šteje, kot da jih ni.

Kadar je na indosamentu rekta klavzula "ne po nalogu", se takega indosamenta ne da prenašati naprej - v tem primeru govorimo o rekta indosamentu. Takšne menice se praviloma prenašajo s cesijo.

Cesija oz. odstop je prenos terjatve, pri kateri dosedanji upnik (cedent), prenese terjatev na novega upnika (cesionarja). Z odstopom mora biti menica izročena novemu upniku.

Cesija se napiše na menici ali na njenem podaljškju, vendar se mora videti, da gre za cesijo in ne za indosiranje menice. Zapiše se tekst: "odstopam to menico".

Zakon o menici pozna dve vrsti indosamenta (Ivanjko in drugi, 2001, str. 30):

- prokurnega indosamenta in
- indosamenta za zastavo in izvršbo.

O prokurnem indosamentu govorimo takrat, kadar imetnik menice, pooblaščenec izroči menico, da on v njegovem imenu opravi določeno menično dejanje, na primer vnovčitev menice. V indosamentu se napiše klavzula "per prokura" ali "po pooblastilu".

Indosament v zastavo in izvršbo pa je prenos menice zastavnemu upniku, ki se lahko z njo poplača kot iz zastavljene stvari.

4.11.4 AVAL MENICE (MENIČNO POROŠTVO)

Aval menice je menično opravilo, s katerim oseba, podpisana na menici, jamči za plačilo menice in s tem postane menični dolжник. Porok (avalist) jamči za plačilo v primeru, če glavni menični zavezanec (trasat) ne izpolni obveznosti plačila. Oseba, za katero avalist jamči, se imenuje honorat.

Aval se nanaša le na plačilo menice in ne na njeno akceptiranje. Aval je mogoče dati za vso menično vsoto ali samo za njen del. Porokova obveznost velja tudi, če je obveznost glavnega dolžnika nična.

Aval se daje na menici ali na njenem podaljšku in ga mora podpisati sam avalist. Izraža se z besedami "per aval", "kot porok" ali z drugimi besedami, ki imajo enak pomen.

Za aval velja tudi samo podpis na licu menice. Možen je tudi aval na hrbtni strani menice, vendar je potrebno poleg podpisa obvezno navesti, da gre za avalista. Menico z avalom imenujemo avalirana menica. Če avalist menico plača, pridobi vse pravice, ki jih je imeli tisti, za katerega je jamčil.

Ker je poroštvo solidarno, lahko upnik zahteva plačilo od avalista, ne da bi prej terjal samega dolžnika, potem ko je izvršen protest zaradi neplačila.

Aval na menici ima prednost za meničnega upravičenca (remitenta), saj če ima menica več avalistov, je večja verjetnost, da bo menični dolg poplačan.

Avalistovo odgovornost je mogoče tudi časovno omejiti, vendar ta rok ne more biti krajši od dospelosti menice.

4.11.5 INTERVENCIJA MENICE

Beseda intervencija izhaja iz latinske besede "intervenire" in pomeni »piti vmes«.

Intervencija menice je posredovanje tretje osebe, ki namesto meničnih zavezancev menico akceptira ali plača menično vsoto, ko je bila menica že protestirana ali je menica v sili. Z intervencijo se izognemo regresu ali stroškom.

Oseba, ki nastopi v intervenciji in menico plača ali akceptira, se imenuje intervenient.

Intervenient je lahko vsaka oseba razen akceptanta.

Poznamo dve vrsti intervencij:

- intervencijo na poziv in
- spontano intervencijo.

Intervencija na poziv ali intervencija po potrebi je takrat, kadar je trasant ali indosant oziroma avalist na menici označil – določil osebo, ki naj plača ali akceptira menico, če trasat to odkloni.

Spontana intervencija je tista, pri kateri neka oseba brez poziva spontano – sama od sebe intervenira, tako da akceptira oziroma plača menico.

4.11.6 PREZENTACIJA MENICE

Prezentacija menice je menično opravilo, ki ga mora opraviti imetnik menice, preden menico predloži banki za plačilo. Ob zahtevi za plačilo mora imetnik menico predložiti – prezentirati meničnemu zavezancu, na točno določenem kraju, ob točno določenem času. Kraj prezentacije je sedež oziroma prebivališče meničnega zavezanca, časovno, pa je vsaj 1 do 2 delovna dneva pred dnevom predložitve v plačilo.

Če je bila menica predložena z zamudo, izgubi menični upnik pravico do regresa.

4.11.7 ZAPADLOST (DOSPELOST) MENICE

Zapadlost menice ali čas plačila menice je bistvena sestavina menice in pomeni dan, ko mora biti menica plačana. Menice ni mogoče predložiti v plačilo pred rokom dospelosti in je menični dolžnik tudi ni dolžan plačati.

Menico lahko predložimo za plačilo na dan dospelosti ali najkasneje dva dni po njeni dospelosti. Če je dan dospelosti neplačilni dan (sobota, nedelja ali praznik), se menica plača prvi naslednji delovnik.

Dospelost menice se na menici lahko označi na več načinov:

- na vpogled – menica vpoglednica (vista menica),
- na določen čas po vpogledu – menica povpoglednica (a vista menica),
- na določen čas po dnevu izdaje – menica oddnevnicna (a dato menica),
- na točno določen dan – menica dnevnicna ali koledarska menica (de dato).

Kadar se na menici dospelost označi drugače, je menica nična.

Menica vpoglednica je menica, ki je plačljiva ob predložitvi. Zanj se šteje tudi vsaka menica, pri kateri dospelost ni izrecno določena.

Menica vpoglednica mora biti predložena na vpogled v enem letu od izdaje menice. V plačilo zapade že s samo predložitvijo.

Pri menicah na vpogled lahko trasant določi, da se menice ne sme predložiti na vpogled pred točno določenim rokom. V takem primeru na menico zapiše tekst: "Plačajte po vpogledu, vendar ne pred20..".

V	19.....	(znesek s številko)
<i>(kraj in datum izdaje)</i>		
Ob vpogledu, toda ne pred 30. 7. 1999		PLAČAJTE ZA TO
<i>(dospelost plačila)</i>		MENICO
PO NALOGU	ZNESEK	
<i>(ime remitenta)</i>		
VREDNOST PREJETA	<i>(znesek z besedo)</i>	IN GA POLOŽITE NA RAČUN
OBVESTITE		OBVESTIL
<i>(naziv trasata)</i>		
PLAČLJIVO PRI		<i>(trasant)</i>
TISK CETIS		izdaja BANKA SLOVENIJE

Slika 4: Menica vpoglednica (Žiberna, 1999)

Menica povpoglednica je menica, ki zapade določen čas po vpogledu. Ta rok se upošteva od dneva akcepta ali od dneva protesta. Menico povpoglednico je potrebno brezpogojno akceptirati, ker le tako lahko določimo njeno dospelost.

Če menica v zakonitem roku ni bila akceptirana ali pa akcept ni bil datiran, je potrebno za tako menico dvigniti protest. Predvideni rok za plačilo teče tedaj od dneva protesta.

Menica oddnevnica je menica, ki zapade v plačilo po enem ali po več mesecih od dneva izdaje. Dospelost take menice je na isti dan tistega meseca, ko je bila menica izdana (menica izdana 04.01.2007 - 30 dni a data, dospelost menice je 04.02.2007). Če v mesecu, v katerem je potrebno menico plačati, ni ustreznega dneva (na primer pri prestopnem letu ipd.), je datum plačila zadnji dan v tem mesecu.

Menica oddnevnica ima lahko tudi napisano, da zapade v plačilo na primer v enem mesecu in pol, v tričetrt leta, v pol leta; takrat smiselno uporabljamo mesece.

Dneve dospelosti računamo po štetju dni in koledarju, s tem da se v rok ne šteje dneva izdaje menice.

Menica dnevnic zapade na točno določen datum. Dospelost menice je lahko določena tudi z: "na začetku meseca; na sredini meseca; na koncu meseca". Takrat smotno uporabljamo 1. dan v mesecu, 15. dan v mesecu in zadnji dan v mesecu.

Slika 5: Menica dnevnic (Žiberna, 1999)

Dospelost menice se lahko tudi podaljša oziroma spremeni, ali pa se plačilo odloži na podlagi sklenjenega sporazuma med meničnimi udeleženci – to se imenuje prolongacija.

Prolongacija menice se izvede tako, da se izda nova menica z novo označbo dospelosti, ali pa se na stari menici poleg označbe dospelosti navede klavzula "prolongirano do...".

4.11.8 PLAČILO MENICE

Dospelo menico je potrebno predložiti v plačilo na plačilni dan oziroma najkasneje v dveh delovnih dneh, ki mu sledita. Plačilo menice se lahko izvrši prostovoljno ali prisilno.

Menično vsoto je dolžan glavni menični dolžnik (trasat oziroma akceptant) plačati meničnemu upniku – zadnjemu indosatarju (če je bila menica indosirana) oziroma remitentu. Pri plačilu menice indosatarju je menični dolžnik dolžan preveriti njegovo istovetnost.

Menični upnik mora predložiti menico glavnemu dolžniku sam ali pa po pooblaščenju. Menica mora biti predložena dolžniku, ker gre za iskalni dolg – iskovino.

Plačilo menice se mora izvršiti ob točno določenem času, kraju in pravi osebi.

Pri menici na vpogled je potrebno menico predložiti za plačilo najkasneje v enem letu od dneva izdaje oziroma od poteka roka, pred katerim se menica ni smela predložiti v plačilo.

Plačilni kraj menice je praviloma kraj trasatovega bivališča oziroma sedež podjetja, pri domicilirani menici pa je kraj označen na menici.

Če menica ni pravočasno predložena za plačilo, imetnik menice izgubi pravico do regresa.

Plačilo menice se praviloma izvrši v celoti, možno pa je tudi delno plačilo, ki ga upnik ne sme zavrnil.

Po opravljenem celotnem plačilu menice lahko trasat zahteva izročitev menice, na kateri upnik potrdi, da je prejel njeno plačilo.

V primeru delnega plačila pa se le-ta zaznamuje na menici, trasatu pa se izda pobotnica.

Izročitev plačane menice lahko trasat zahteva le ko je menični dolg v celoti plačan.

4.11.9 PROTEST MENICE

Protest menice je oblika potrdila, da menični zavezanec ni izpolnil ene ali več meničnih obveznosti:

- ni sprejel menice,
- ni plačal menice ali
- ni datiral menice pri vpoglednici.

Glede na različna ravnanja meničnih zavezancev v praksi poznamo več vrst protestov:

- protest zaradi neakceptiranja menice,
- protest zaradi delnega akceptiranja menice,
- protest zaradi neplačila menice,
- protest zaradi delnega plačila menice,
- protest zaradi izgube menice.

Beseda protest izhaja iz latinske besede "pro testibus" in pomeni namesto prič.

Protest je torej dokazilo, da je imetnik menice le-to predložil trasatu v predpisanem roku in na predpisanem kraju zaradi sprejema plačila.

Protest se opravi zaradi ohranitve regresne pravice, saj imetniku odgovarjajo vsi menični zavezanci solidarno. Če menični upnik ne protestira, izgubi regresne pravice. To pa pomeni izgubo zahtevka proti vsem regresnim zavezancem, razen akceptanta. Ta ostane v zavezi, tudi če protest ni bil vložen (Kamhi, 2006, str. 11).

Protest menice je vezan na določene roke:

- če menica ni bila akceptirana, je treba dvigniti protest v rokih, določenih za predložitve zaradi akceptiranja;
- če menica ni bila plačana, je treba dvigniti protest najkasneje v dveh delovnih dneh po zapadlosti menice.

Protest menice ni potreben, kadar menica vsebuje klavzulo "brez protesta ali "brez stroškov."

Protest menice je po zakonu o menici javna listina, ki jo izda notar.

Protest menice lahko dvigne imetnik menice (menični upnik) ali njegov pooblaščenec.

Oseba, ki je dvignila protest, se imenuje protestant, oseba, proti kateri je dvignjen protest, se imenuje protestat, notar pa je protestni organ.

Priporočljivo je, da menični upnik pred vložitvijo protesta obvesti meničnega dolžnika, naj izpolni menične obveznosti.

Ob dvigu protesta mora protestni organ pozvati protestarja in mu sporočiti zahteve protesta. V kolikor se iskane osebe ne najde, je notar dolžan poizvedovati tudi pri občinskih upravnih organih. Če je iskanje kljub temu neuspešno, se to zabeleži na protestu. Notar v takem primeru protestnega postopka ni dolžan ponoviti.

Protestna listina mora vsebovati naslednje podatke:

- prepis protestirane menice ter vse morebitne zaznambe in pripombe na njej;
- ime osebe ali naziv firme, ki je dvignila protest (protestant);
- ilme osebe ali naziv firme, proti kateri je dvignjen protest (protestat);
- ugotovitve: da iskana oseba – menični dolžnik ni izpolnil meničnih obveznosti, da ga notar ni mogel najti ali ji ni mogel sporočiti zahteve;
- kraj, dan, mesec, leto in uro ter prostor, kjer je bil opravljen protest;
- datum in številko protesta, pod katero je bil protest vpisan v protestni register, ter podpis in pečat protestnega organa.

Protestno listino mora notar takoj izročiti imetniku menice ali njegovemu pooblaščenču.

4.11.10 NOTIFIKACIJA MENICE

Notifikacija ali obvestilo o protestu menice je menično opravilo, s katerim mora imetnik menice v roku štirih delovnih dni po opravljenem protestu obvestiti svojega indosanta ali trasanta o odklonitvi akcepta ali plačila. Po prejemu obvestila mora vsak indosant v dveh delovnih dneh sporočiti svojega meničnega prednika.

Obvestilo se lahko posreduje v kakršnikoli obliki, lahko tudi z vrnitvijo menice. Če imetnik menice ne odda obvestila v predpisanem roku, s tem ne izgubi svojih meničnih pravic, ampak je odgovoren za škodo, ki pri tem lahko nastane, do višine menične vsote.

4.11.11 REGRES MENICE

Regres menice je menično opravilo, s katerim imetnik menice zahteva od regresnega meničnega dolžnika, da odkupi menico oziroma da plača menično vsoto, če trasat odbije akcept ali plačilo menice. Imetnik menice lahko zahteva plačilo od trasanta, indosanta ali avalista v primerih:

- če menica ob dospelosti ni bila plačana;
- če je bila menica le delno plačana;
- če trasat menice ni akceptiral ali jo je akceptiral le delno;
- če je bil pred ali po akceptu menice zoper trasata uveden stečaj ali likvidacija (v tem primeru je možen regres tudi pred zapadlostjo, če gre za menico, ki se ne sme predložiti v akcept).

Trasant, indosant ali avalist so imetniku menice solidarno odgovorni. To pomeni, da imetnik menice lahko od vsakega posebej uveljavlja svoje pravice, ali zoper vse hkrati in se pri tem ni dolžan držati vrstnega reda, po katerem so se zavezali. Enako pravico ima tudi vsak podpisnik menice, ki je menico odkupil.

Imetnik menice lahko ob uveljavljanju regresnega zahtevka zahteva:

- plačilo meničnega zneska, obresti (če so bile na menici odrejene);
- plačilo zamudnih obresti od dneva dospelosti;
- plačilo stroškov protesta, poslanih obvestil in drugih stroškov.

Uveljavljanje regresnih pravic imetnika menice ni možno, dokler se menica ne protestira, razen v primerih, kadar je v menici klavzula "brez protesta".

V primeru plačila regresne vsote lahko vsak menični zavezanec zahteva izročitev menice skupaj s protestom in računom v višini plačila.

4.11.12 AMORTIZACIJA MENICE

Če je menica ukradena, uničena, se izgubi ali podobno, jo je treba amortizirati, kar pomeni, da jo je potrebno razglasiti za neveljavno. Amortizacija menice se izvrši s prijavo pristojnemu sodišču plačilnega kraja menice.

Na predlog za amortizacijo menice pristojno sodišče izda razglas, ki ga objavi v Uradnem listu. Po neuspešnem poteku 60 dnevne roka pa sodišče razglasi menico za nično in izda odločbo, s katero predlagatelj lahko uveljavlja vse pravice proti dolžniku.

Obvestilo o amortizaciji menice pošlje sodišče vsem osebam, imenovanim na menici.

Na podlagi amortizirane menice ni več mogoče uveljavljati nobenih meničnih pravic.

Pred amortizacijo menice mora predlagatelj menico protestirati, da ohrani regresne pravice .

4.12 ZASTARANJE MENIČNIH PRAVIC

Zastaranje je ugasnitev meničnih pravic, kar pomeni, da obveznost sicer ne preneha, pač pa preneha pravica terjati njeno izpolnitev.

Zastaranje meničnih pravic ni enotno za vse menične zavezance. Razlikujemo tri zastaralne roke:

- Vsi menično pravni zahtevki zoper akceptanta zastarajo po preteku treh let od dospelosti.
- Menično pravni zahtevki imetnika menice zoper indosante in zoper trasanta zastarajo po preteku enega leta od pravnomočnega protesta.
- Menično pravni zahtevki indosantov drugih zoper druge in zoper trasanta zastarajo po šestih mesecih od dne, ko je indosant menico odkupil, ali od dne, ko se je uvedel zoper njega postopek pri sodišču.

5 UPORABA MENICE V BANKI KOPER D. D.

Za zavarovanje bančnih terjatev v Banki Koper d. d. se kot sredstvo zavarovanja plačil najpogosteje uporablja bianko lastna trasirana menica. Ta je v praksi bank najpogostejša prav zaradi tehnike izpolnjevanja. Pri bianko lastni trasirani menici sta namesto treh oseb zapisani praviloma le dve – izdajatelj menice (trasant), ki je istočasno tudi zavezanec za plačilo (trasat), ki mora menico ob zapadlosti plačati upravičencu (remitentu).

Menica je ena izmed manj razvitih in učinkovitih instrumentov zavarovanja terjatev banke, vendar se v Banki Koper d. d. praviloma uporablja kot osnovno oziroma obvezno zavarovanje vsake naložbe zasebnikov in pravnih oseb, lahko pa tudi kot dodatno zavarovanje naložbe. Z menico lahko zavarujemo terjatve iz naslova:

- kreditov,
- kreditnih linij,
- garancij,
- inkasov,
- odkupov terjatev,
- bančnih akreditivov,
- izdanih poslovnih plačilnih (kreditnih) kartic,
- sklenjenih dogovorov o odkupu tujih čekov.

Praviloma je zavarovanje katere koli naložbe obvezno. Odločitev o obliki zavarovanja je odvisna od ocenjene tveganosti naložbe in bonitete kreditojemalca.

Osnovne in istočasne obvezne oblike zavarovanja so menice.

V kolikor je tveganost naložbe večja ali boniteta kreditojemalca slabša, pa je potrebno naložbo zavarovati praviloma še z dodatnim zavarovanjem, in sicer:

- z zastavo nepremičnin ali premičnin,
- z zastavo vrednostnih papirjev ali vrednostnih kuponov investicijskih skladov,
- s poroštvom pravne osebe, zasebnika ali fizične osebe,
- z zastavo ali odstopom terjatev,
- z zastavo depozita idr.

Menica predstavlja zadostno zavarovanje le za kratkoročne kredite, odobrene pravnim osebam in zasebnikom, ter pri izdaji poslovnih kartic, z obveznim soglasjem bonitetne službe (Credit Management Department - CMD).

Ob podpisu kreditne pogodbe mora kreditojemalec podpisati še določeno količino bianko lastnih trasiranih menic (ponavadi 12 kosov), izpolniti Pooblastilo za izpolnitev in unovčitev menice ter Izjavo o premoženju.

(Primeri izpolnjevanja Pooblastila za izpolnitev in unovčitev menice ter Izjave o premoženju sta predstavljena v Prilogi 1 in 2.)

Avala na menici, ki je predpisan z Zakonom o menici, se Banka Koper d. d. od 05.01.2007 dalje ne poslužuje več. Solidarni porok in plačnik kot fizična oseba jamči za plačilo z izdajo bianko lastne trasirane menice (ponavadi 3 kosi), kot trasant in trasat. Za banko to pomeni, da lahko v primeru neplačila takoj predloži v plačilo menico solidarnega poroka – na vnovčenje banki, pri kateri ima porok odprt transakcijski račun.

S tem se banka izogne dolgotrajnemu in hkrati dragemu sodnemu postopku uveljavljanja terjatev solidarnih porokov in plačnikov, ki na menici nastopajo kot avalisti (z avalirano menico ne moremo posegati na račun avalista – poroka).

Manj pogosto pa se z menico v banki srečujemo tudi v primerih, kadar moramo menico zaradi nepravilnih zapadlih obveznosti poslati na unovčenje drugi banki.

Tak postopek se izvede po dveh zapadlih obrokih, ko je kreditojemalec že prejel dva pisna opomina.

Banka ravna skladno s Pooblastilom za izpolnitev in unovčitev menice, ki v drugi točki pravi:

»Pooblaščam banko, da v primeru nepravilnih zapadlih obveznosti iz zgoraj navedene pogodbe izpolni bianko menico na sledeč način:«

Banka izpolni predmetno bianko menico in jo predloži v plačilo. Posebno pozornost je potrebno posvetiti izpolnjevanju menice, saj je veljavna le pravilno izpolnjena menica.

Po izpolnitvi menice, kot je predvideno s Pooblastilom za izpolnitev in unovčitev menice, jo banka lahko pošlje na unovčenje na drugo banko, kjer ima kreditojemalec odprt transakcijski račun. Da bi druga banka izplačala terjatve menični znesek, potrebuje dve stvari, in sicer zadostno kritje in nalog za izplačilo. Zaradi slednjega je v Pooblastilu za izpolnitev in unovčitev menice vključen tudi stavek, ki pomeni nalog: »S podpisom tega pooblastila pooblaščamo katero koli banko – domiciliata, kateri bo predložena menica na unovčenje, da menico unovči v breme katerega koli našega transakcijskega računa, odprtega pri banki – domiciliatu, in soglašamo, da se menica izplača iz kritja na tem računu«.

Pri tem banka tvega le, da podjetje tudi na drugem transakcijskem računu nima potrebnega kritja in menica ne bi bila unovčena ter s tem ne bi bile poplačane zapadle obveznosti kreditojemalca.

Pravne možnosti, ki jih ima banka, so protestiranje menice zaradi neplačila in menična tožba, ki pa jih praviloma ne koristi, ker je postopek dolgotrajen in po navadi ne prinaša želenih rezultatov. Zaradi tega se banka bolj poslužuje tožbe na podlagi pogodbe, v primeru dodatnega zavarovanja pa le-tega.

Banka pa lahko pri menici nastopi tudi kot domiciliat. To pomeni, da menica prispe v Banko Koper d. d. na unovčenje. Proces unovčevanja menic je predpisan z Navodilom o unovčevanju menic pri bankah (Uradni list št. 35/03).

Upnik lahko menico predloži banki na unovčenje osebno ali po pošti na dan dospelosti menice ali pa enega do dveh delovnikov, ki prideta takoj za njim. Upnik lahko menico posreduje banki tudi pred dnevom dospelosti, vendar ne več kot pet delovnih dni.

Banka vsako menico, ki je prispela na unovčenje fotokopira skupaj s pripadajočo dokumentacijo in jo shrani v posebnem registru. Original menice s pripadajočo dokumentacijo in spremnim dopisom (Priloga 3), pa nemudoma pošlje po faxu ter priporočeno po pošti v Sektor zalednih poslov.

V kolikor se transakcijski račun meničnega dolžnika vodi v drugi organizacijski enoti Banke Koper d. d., se en izvod kopije pošlje še tej enoti.

Sektor zalednih poslov organizacijske enote, ki vodi transakcijski račun meničnega dolžnika ali je menico prejela, o unovčitvi ali zavrnitvi menice ne obvešča.

Banka je dolžna v skladu z Navodilom o unovčevanju menic pri bankah objavljati kraj in uro prejema menic na unovčenje. V ta namen ima banka tudi izobešen Urnik prevzemanja plačilnih nalogov in izvrševanja plačilnega prometa.

V kolikor je bila menica predložena na unovčenje kasneje, se šteje, da je bila predložena naslednjega dne.

6 ZAKLJUČEK

Bančništvo in sodobna finančna praksa se srečujeta z mnogimi tveganji na področju svojega poslovanja, med katerimi je kreditno tveganje eno izmed najpomembnejših, saj v bankah ne glede na širjenje palete svojih storitev še vedno prevladuje osnovna dejavnost, ki jo izvaja banka kot denarni posrednik. Zbiranje sredstev in posojanje le- teh ostaja prevladujoča funkcija banke. Druga značilnost kreditnega tveganja izhaja iz dejstva, da se ga ne da regulirati po tem, ko njegovi učinki že nastanejo, oziroma je regulacija relativno omejena. Na kreditno tveganje je treba biti pozoren že ob pričetku posla in ga ustrezno ovrednotiti ter se zavarovati proti njemu. Osnovno zavarovanje, ki ga banke še vedno uporabljajo pri zavarovanju svojih terjatev, je menica. To je eden izmed najstarejših instrumentov zavarovanja, ki se skozi čas ni dosti spreminjal. Menično pravo je eno izmed najstarejših v razvoju sodobnega človeka. Ne glede na to, da je menica osnovni instrument zavarovanja, pa je njena varnostna moč v Banki Koper d. d. relativno omejena. Primerna je le za zavarovanje terjatev s krajšo časovno dobo in terjatev, ki imajo visoko verjetnost plačila (dobra boniteta komitenta, ki je dolžnik na podlagi terjatve). V primeru, da pride do težav pri plačilu, nudi menica banki relativno nizko varnost pri zavarovanju njenih terjatev (v povprečju ostane več kot 90 % rizičnih terjatev, zavarovanih samo z menico, neplačanih). Zato se večkrat uporablja menica v kombinaciji z drugimi vrstami zavarovanja, ki jih zahteva banka, že ob podpisu pogodbe. Poleg tega mora biti menica opremljena tudi z dodatnimi dokumenti, kot sta menična izjava in izjava o premoženju. Zlasti pomembna je izjava o premoženju, saj nudi dodatno varnost vložitve izvršbe na premoženje izdajatelja menice, če menica nima kritja. V praksi je menica primerna le za poseganje na račun izdajatelja, nadaljnji postopki izterjave pa imajo dolgotrajen značaj. Navkljub vsem slabostim menice pri zavarovanju bančnih terjatev pa ta še vedno ostaja široko uporabljen instrument v slovenski bančni praksi, ki se mu bo le-ta s težavo odrekla tudi v prihodnosti.

LITERATURA IN VIRI

Knjige:

- Brank, J. (1998) *Obligacijsko pravo*, Visoka šola za management, Koper.
- Falatov, P. (1999) *Plačila v mednarodnem poslovanju: plačilna tveganja, inkaso posel, menica, ček*, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
- Grilc, P., Juhart, M. (1996) *Pravo vrednostnih papirjev*, Gospodarski vestnik, Ljubljana.
- Ivanjko, Š., Ivanjko, L., Ihanec, K. (2001) *Priročnik o poslovanju z menico*, Zavarovalno-poslovni inštitut, Ljubljana.
- Ivanjko, Š. (2001) *Zakon o menici s komentarjem*, Gospodarski vestnik, Ljubljana
- Jus, M. (2004) *Kreditno zavarovanje*, Založba Sanje, Ljubljana.
- Mishkin, F. S. (1997) *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*, 5. izdaja. Harper Collins, New York
- Saunders, A., Cprnett, M. M. (2003) *Financial Institutions Management. A Risk Management Approach*, 4. izdaja. McGraw – Hill, Boston
- Tinauer, C. (2002) *Osnove obligacijskega prava*, Visoka šola za upravljanje in poslovanje, Novo mesto.
- Žiberna, J. (1963) *Menica*, ČP Celjski tisk, Celje.
- Žiberna, J., Ivanjko, Š. (1989) *Menica in ček*, ČGP Delo – TOZD Gospodarski vestnik, Ljubljana.
- Žiberna, J., Ivanjko, Š. (1993) *Menica in ček kot vrednostna papirja*, Gospodarski vestnik, Ljubljana.
- Žiberna, J. (1999) *Menica*, Gospodarski vestnik, Ljubljana.

Interni dokumenti:

- Kamhi, B. (2006), Delovno gradivo iz seminarja: *Menica namenjena za zavarovanje bančnih terjatev*, Združenje bank Slovenije, Ljubljana.
- Banka Koper d. d. (2000) Interni akti Banke Koper d. d.: *Navodila za zavarovanje terjatev banke z menico*, Banka Koper d. d., 2000.
- Banka Koper d. d. (2007) Interno obvestilo Banke Koper d. d.: *Zavarovanje terjatev banke z menico*, Banka Koper d. d., 2007.
- Banka Koper d. d. (2003) Interno obvestilo Banke Koper d. d.: *Unovčenje menice pri banki*.

Spletne strani:

- Menica: <http://www.pravna.net>. (06.04.2007).
- Cesija: <http://www.informiran.si>. (07.04.2007).
- Pravo vrednostnih papirjev: <http://www.pravna.net>. (09.04.2007).
- Navodilo o unovčevanju menic pri bankah: <http://www.uradni-list.si> (19.04.2007).

PRILOGE

- Priloga 1: Pooblastilo za izpolnitev in unovčitev menice
- Priloga 2: Izjava o premoženju
- Priloga 3: Dopis: Prispela menica na unovčenje

SLIKE

- Slika 1: Trasirana menica (Interni akti Banke Koper d. d., 2000)
- Slika 2: Trasirana menica (Interni akti Banke Koper d. d., 2000)
- Slika 3: Vzorec menične golice (Interni akti Banke Koper d. d., 2000)
- Slika 4: Menica vpoglednica (Žiberna, 1999)
- Slika 5: Menica dnevnic (Žiberna, 1999)

KRATICE IN AKRONIMI

- BEA: Bill of Exchange Act
- NIL: Negotiable Instruments Law
- UCC: Uniform Commercial Code
- CMD: Credit Management Department